

keresztény pacifizmusát, amellyel az 1960-as, 1970-es évek német szellemi életét is mértékadóan befolyásolta.

Böll magyarul megjelent könyvei, főleg az *Ádám, hol voltál?*, a *Biliárd fél tízkor*, a *Doktor Murke összegyűjtött hallgatásai*, a *Csoportkép hölgyel* és a *Katharina Blum elvesztett tisztessége* komoly, szemléletemet befolyásoló olvasmányélményeim közé tartoztak. Most az esti beszélgetésre készülve belementem az interneten elérhető forrásokba, és meglepődve tapasztaltam, hogy Heinrich Böll jelenléte időarányosan évről évre csappan. Könyvei alig jelennek meg, legfeljebb disszertációkban hivatkoznak rá, és se művei, se nézetei nincsenek jelen a mai diskurzusban. Mindez persze elmondható a legendás Gruppe 47 más klasszikusairól, Günter Grassról és Hans Magnus Enzensbergerről is – de ettől még nyugtalanítóbb –, kihalóban a példaképeim.

Hargitai Miklós

Felmelegedés, jégkorszak

88

Skandináviában az idei tél hidegebb és csapadékosabb volt a szokásosnál. Hóból (legalább) annival több esett náluk, amennyivel kevesebb a Duna és a Tisza vízgyűjtőjén – örök törvénye a természetnek, hogy a víz körforgásban van, tehát ami egyszer fölment a légkörbe, az előbb-utóbb le is fog esni, csak nem feltétlenül ugyanott. Magyarországon aszály van, Spanyolországban zuhog, Észak pedig be van havazva – ilyen a tavasz 2025-ben. Hogy ez valami anomália, vagy ilyen lesz a jövő, az majd később derül ki, egyelőre mindkét opcióra van esély: a lehűlésre és az éghajlati övek délnyugatra tolódására is, a globális felmelegedés közepette.

A nagy tengeráramlásokat, amelyek Európa éghajlatát meghatározzák – és amelyeknek az európai kultúra kialakulását, Európa sok évszázados vezető szerepét köszönhetjük –, hőenergiát, azaz meleget hoznak a kontinens partjaihoz a déli tengerekről. Nem is keveset: Budapest vagy a tenger közelsége miatt még kellemesebb klímájú Lyon nagyjából ugyanazon a szélességen van, mint Montreal, Ottawa vagy Québec, de a Golf-áramlat miatt mindhárom kanadai nagyvárosnak sokkal enyhébb az éghajlata – egyelőre. Az óceáni szállítószalagot döntően a hőmérséklet és a sókoncentráció különbsége mozgatja: északon a tenger sósabb, vagyis sűrűbb, a hideg miatt pedig még sűrűbb lesz, ezért a mélybe süllyed, és a helyébe meleg víz áramlik délről. Annak, hogy Skandinávia nem egyszerűen lakható, de kifejezetten kellemes klímájú, ez a nagy körforgási rendszer és azon belül is a Golf-áramlat a fő oka.

Csakhogy klímaváltozás van, felmelegedés és jégolvadás. Az Északi-sarkvidéken gyorsabban nő az átlaghőmérséklet, mint bárhol máshol a földgolyón. A szárazföldi jég, amely döntően édesvíz, elolvad, és felhígítja a tengert. Északon a tengervíz most jóval melegebb, és kevésbé sós, mint akár egy évtizeddel ezelőtt, az áramlás pedig lassul. Hogy az idei szokatlan téli időjárás (amely-

nek a szele februárban Magyarországot is megcsapta) ennek a lassulásnak a következménye-e, azt egyetlen év adataiból nem lehet megbízhatóan lemérni. A Golf-áramlat lefékeződése azonban nem elméleti lehetőség, hanem tény. És a belátható jövőben, azaz még a mi életünkben oda juthatunk, hogy az északi félteke klímája radikálisan megváltozik. Az a hőmennyiség, amelyet a szállítószalag nem szállít el délről, ott marad a trópusokon, és elviselhetetlen hőséget, szárazságot, viharokat okoz (ennek összes népmozgalmi vonzatával). Nálunk pedig, egészen Dél-Spanyolországig bezárólag hideg lesz. Malaga éghajlata például ma melegebb, mint a nagyjából azonos szélességen fekvő Los Angelesé, a jövőben viszont olyan lehet, mint az észak-spanyolországi San Sebastiané: hűvösebb, csapadékosabb, szeszélyesebb. A Skandináv-félszigeten pedig kialakulhat akár új jégkorszak is – kifejezetten a globális felmelegedés következtében.

Európa, és különösen annak északi része jelenleg nettó befogadó a migrációt tekintve, de az sincs kizárva, hogy pár éven belül nettó kibocsátóvá válik (bizonyos tekintetben a folyamat már el is kezdődött: legalább százezer skandináv nyugdíjas tölti az évnél minimum a felét Spanyolországban). Amit azért fontos hangsúlyozni, hogy megértsük: sem a klímaválságra, sem a népvándorlásra nem egyszerű tervet, illetve stratégiát készíteni, még egyéni szinten sem, nemhogy társadalmi (országos vagy kontinentális) léptékben, mivel nemhogy a változások mértékét, de még azok fő irányát sem lehet meghatározni pillanatnyilag.

Andalúziában egy hónapja folyamatosan esik; jelenleg 19 olyan folyónál van a legmagasabb árvízvédelmi készültség kihirdetve, amelyeknek medrében évszámra nemhogy árvizet, de semmilyen vizet nem lehet látni. A szárazföld belsőjében lévő Córdoba ugyanúgy támadás alatt áll, mint a tengerparti Malaga, és hogy melyik fog elesni, azt ugyanúgy nem lehet megjósolni, mint ahogy Valenciáról sem gondolta volna senki tavaly ősszel (vagy bármikor), hogy valaha árvíz áldozatává válik. Leginkább az vehető biztosra, hogy semmi nem olyan lesz, mint amilyennek megszoktuk. De hogy aki mondjuk több melegre, netán több hidegre vágyik – esetleg csak arra, hogy még tíz év múlva is biztosan legyen tápláléka és ivóvize –, merre induljon, azt ma nem igazán tudja megmondani senki. Ezzel együtt sokan el fognak indulni. Indiában például nagy mezőgazdasági összeomlást prognosztizálnak öt-tíz esztendőn belül a tartós trenddé vált csapadékhiány miatt, amelynek következtében több százmillió (!) ember élelmiszer-ellátása válhat tartósan bizonytalanná. A leginkább érintett indiai államokban évek óta félhivatalos-hivatalos programok segítik a kivándorlást, és aki járt mostanában Budapesten a Népszínház utca környékén, az valószínűleg fel tudja mérni ezeknek a kezdeményezéseknek a hatékonyságát, illetve társadalomformáló erejét.

Márciusban Koppenhágában a fentiekből annyi látszott, hogy felváltva süttött a nap és esett a havas eső (olykor egy napon belül többször váltakozva), az emberek felhajtott gallérral jártak, és a földből alig kibújt nárciszok borzongva és rosszkedvűen várták a késlekedő tavaszt. A Szent Anna-templom mellett a virágosnál persze mindenféle hajtatott virágból bőségesen volt választék. A dánok októberben fényfüzért és más lámpákat vásárolnak, február-márci-

usban meg virágot. A dán ember azért a legboldogabb a világon, mert van egy olyan szokása, hogy megajándékozza magát azzal, ami éppen hiányzik neki. Dániának amúgy most van elég baja – a közeli tengereken Putyin provokálja őket folyamatosan, a távolabbiakon meg Trump –, de ez az általános boldogságszinten egyelőre nem érződik (a budapesti Pride-betiltás az adott napon nagyobb felületet kapott a sajtóban, mint Grönland). A templompadok a vasárnap reggeli misére csak foghíjasan teltek meg, a pap pedig fél órán át prédikált valamiről (ráadásul dánul), amit három szikár mondatban is el lehetne mondani. „Én vagyok az Úr, aki kihívtalak a káldeai Ur városából, hogy ezt a földet neked adjam birtokul, Egyiptom patakjától egészen a nagy folyamig, az Eufráteszig” – ezt az ígéretet tette Isten a bibliai Ábrahámnak, illetve át-tételesen minden benne bízó embernek, leszögezve, hogy történhet bármi, oda vezeti őket, ahol van mit enni és inni. Mindig lesz ilyen hely a Földön: nem az élet van veszélyben, „csak” a túlnépesedett emberi civilizáció.

A szentbeszédet összesen talán húszan-harmincan hallgatják, köztük Nafisa és Anders is. Nafisa hétéves korában jött a családjával a forró és száraz Szomáliából. Andersszel az iskolában találkozott először: együtt mentek haza, mert ugyanarra laktak, a Remiseparken közelében, és a tanár nő megkérte a fiút, hogy kísérje el a tanév közben érkezett, az ismeretlen városban nehezen tájékozódó kislányt. A hazakísérése után barátság lett, majd – sok év múlva, már a kamaszkorban – egyoldalú szerelem Anders részéről. Nafisát nem érdekelték a fiúk, vagyis nem úgy érdekelték. A futás érdekelte, meg a magasugrás; az iskola legjobb atlétája volt, versenyekre járt és díjakat nyert. Anders szorgalmasan kísérgette a versenyekre is, drukkolt neki a lelátóról, önbizalmat öntött belé – ami Nafisára rá is fért –, nyilvántartást vezetett a lány eredményéről, meg összegyűjtötte a róla szóló újságcikkeket. Mire középiskolások lettek, Nafisa már 180 centiméter magas sudár nő volt (tartozunk anynyival az igazságnak, hogy elmondjuk: inkább magas, mint szép; az arca fiús, majdhogynem kemény, és az alakja is fiúsan sportos). Anders viszont alacsony volt némi túlsúllyal, és szemüveget viselt. Egyebekben a gimnáziumi évek is ugyanúgy teltek, egyfelől barátságban, másfelől szerelemben. Aztán elérkezett az egyetem, legalábbis Andersnek, mert Nafisa hallani sem akart róla, hogy egyetemre menjen. A családjában ő volt az első, aki az érettségiig eljutott, segítenie kellett otthon, ahol volt még négy kisebb gyerek. Dániában nem olcsó az élet, szükség volt Nafisa keresetére, így hát beállt a Lidlbe dolgozni az Amahergrogaden, és a versenyzést is abbahagyta. Anders pedig egyetemista lett Aarhusban, találkozásai megritkultak, majd el is maradtak. A fiú is megnőtt – már a 170-et súrolta, igaz, csak alulról –, szóke haja jórészt kihullott, a túlsúly viszont maradt. Aztán megkapta a diplomát: matematikus lett, és úgy alakult, hogy egy biztosítónál helyezkedett el, szintén az Amegerbrogaden, pár saroknyira a Lidltől. Jövet is, menet is elment a bolt előtt – csak idő kérdése volt, hogy mikor látja meg az üvegen át a pénztárban blokkoló Nafisát.

Hosszú történet, de röviden is elmesélhető, ugyanúgy, mint bármelyik sztori a Bibliából. Március 16-a van, vasárnap, és ott ülnek legelől a Szent Anna-templomban a jegyesek padjában; azon a helyen, ahol csak a már kihirdetett, esküvőre váró párok ülhetnek. Amikor a mise olyan részhez ér, hogy fel kell

állni, látszik, hogy még mindig közel egyfejnyi magasságkülönbség van közöttük, mert időközben Nafisa is tovább nőtt. A pap már a prédikáció végénél jár: József és Mária jegyességéről beszél, feléjük fordulva, láthatóan nekik címezve a szavakat. „József, Dávid fia, ne félj attól, hogy feleségül vedd Máriát, mert a benne fogant élet a Szentlélektől van.” Nafisa hasa láthatóan gömbölyödik. Fogják egymás kezét, és a színes ablaküvegen keresztül besüt a nap: előbb-utóbb tényleg tavasz lesz.

Talán csak a mi fejünkben fordul meg: ne adja az ég, de alakulhat úgy, hogy Dániából is menni kell; ma nehéz elhinni, de az sem kizárt, hogy akár Szomáliáig. Az élet, a jövő, de még a holnap is kiszámíthatatlan: még az is elképzelhető, hogy az ember túl fogja élni azt a katasztrófát, amelyet szorgos munkával önmaga idéz elő.

Parászka Boróka

Amit megérdemlünk

Antropológiai pesszimizmus vagy realizmus? Dilemmázom, hogy raktározam el Spiró György szövegét, amit az újkori diktatúrák felemelkedéséről ír a *HVG*-nek. A Trump-korszak beköszönté azokat is meglepte, akik hosszú ideje készültek az amerikai átrendezésre, és követték az egyre riasztóbb eseményeket. Az elhúzódó ukrajnai háború és mögötte a Putyin-rezsim kíméletlen kitaratása kezelhetetlen teher. A magyar kormány szolgálai kóválygása, dörgölőzése a most épülő és már bebetonozott diktatúra között semmi jót nem ígér, viszont minden reménytől, perspektívától megfoszt. Elkeserít. Mi ez az általános romlás, és hogy navigálja magát a magyar politika az új önkényuralmak terméketlen mocsarába? Miért jó ott a kormánynak – s a kormánnyal együtt az országnak –, ahol rossz?

Spiró következtetése korunk diktatúráiról és az önkényuralom kiteljesedéséről letaglózó: ezek a rendszerek sötétek, de semmiképpen sem újak. A beépülés, alárendelődés kiszámítható menetrend szerint történik. Szerencsém, hogy szerkeszthetem a cikket – szerénytelen mondat ez. Makulátlan az érvelése, minden szó tökéletesen a helyén van benne. Szerkesztői szerepem névleges. Mégis én látom először, mint „hivatásos” olvasó, én adom tovább a tördelőnek, a korrektornak. Fürdök a mondatok, a bekezdések, a teljes szöveg összetettségében. Rengeteg réteg, sok, egymást kiegészítő jelentés. Meglepődöm, hogy milyen üdítően hat rám ez az esszé, azzal együtt, hogy a szigorú látélet nem csak arról a korról szól borúsan, amiben élünk, hanem úgy általában az egymáshoz láncolt korokról – civilizációnak szoktuk becézni ezt a kaotikus rendszert.

Nem a szöveg megállapításai lelkesítenek, azok kegyetlenek, szóról szóra haladva emésztik fel mindenféle remény maradékát. Az értekezés dimenziói szédítenek meg. Most, Spiró cikkének fényében (elnézést kérek az elragadtatásért, tényleg világítóan fontos, történelmi dimenziókat láttató mondatok